

УДК 378.22 (04.32)

Уварова Г.Ш.

ШЛЯХИ ПОГЛИБЛЕННЯ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У ПІДГОТОВЦІ КАДРІВ ДЛЯ СФЕРИ ТУРИЗМУ

У статті аналізується досвід міжнародного співробітництва у сфері підготовки кадрів для туризму, обґрунтовується необхідність поглиблення міжнародної інтеграції на рівні як теоретичної, так і практичної підготовки студентів.

Ключові слова: освіта для сфери туризму, модель підготовки кадрів, галузевий стандарт, компетентнісний підхід, професійна практика, стажування, волонтерство.

В статье анализируется опыт международного сотрудничества в сфере подготовки кадров для туризма, обосновывается необходимость углубления международной интеграции на уровне как теоретической, так и практической подготовки студентов.

Ключевые слова: образование для сферы туризма, модель подготовки кадров, отраслевой стандарт, компетентносный подход, профессиональная практика, стажировка, волонтерство.

The article analyses the experience of international cooperation in the training of tourism specialists as well as gives reasons for the necessity of deepening of the international integration on both practical and theoretical levels of students training.

Key words: education for the tourism sphere, model of specialists training, branch standard, competence approach, professional practice, practical training, volunteering.

Постановка проблеми. Підготовка кваліфікованих кадрів для сфери туризму стрімко розвивається в останні десятиліття в багатьох країнах світу. Потужним стимулом для розвитку туристичної освіти виступають процеси, що охопили туризм на сучасному етапі: глобалізація галузі й зростання її конкуренції, поінформованість туристів, диверсифікація

туристичних послуг та їх висока технологічність, створення значної кількості робочих місць різної туристичної спеціалізації і висока мобільність професійних кадрів. За останніми даними Всесвітньої туристичної організації (ЮН ВТО), як і кілька років тому, туристична сфера виступає одним з лідерів створення робочих місць (одне з кожних дванадцяти) особливо для найбільш уразливих верств населення – молоді, жінок, мешканців сільської місцевості [8]. На думку міжнародних експертів нарощування туристичного потенціалу і передача знань й надалі є ключовими елементами зусиль для створення конкурентоспроможних туристичних напрямків та досягнення стійкого розвитку галузі. У зв'язку з цим аналіз шляхів удосконалення підготовки кадрів для туризму, у тому числі й на основі поглиблення міжнародних зв'язків, є досить актуальним.

Аналіз основних джерел та публікацій. Проблемі підготовки кадрів для туристичної сфери в останні роки присвячено чимало публікацій. Питання методики підготовки кадрів різної туристичної спеціалізації розглядаються в роботах українських та російських учених (Федорченко В., Зорін І., Гараніна О., Сакун Л., Лук'янова Л. та ін.). Розробка галузевих освітніх стандартів та формування навчальних планів для туристичної сфери досліджуються вченими Гринько С., Дольніковою Л., Любіцевою О., Нохріною Л., Сокол Т. Аналізу регіональних освітніх програм підготовки спеціалістів для туристичної галузі присвячені статті Нікітіної О., Злоказової Н., Кульчицької О., Юріної Н.

У науковому доробку практично усіх зазначених вчених, крім окремих напрямків дослідження, значна увага приділяється необхідності врахування міжнародного досвіду у підготовці спеціалістів. Це підтверджує актуальність аналізу шляхів поглиблення міжнародного співробітництва в освіті для сфери туризму, що виступає основною метою даної статті.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі розвитку у більшості країн – лідерів з туризму сформувалася гнучка система підготовки кадрів, яка відображає *поліпрофільність* туристичної діяльності і, враховуючи, у першу чергу, національні інтереси, базується на міждисциплінарному підході у лоні географічних, економічних, гуманітарних, соціальних та інших наук [4, 5,7]. Це, на думку Кульчицької О., яка вивчала досвід роботи польських закладів освіти туристського профілю, сприяє якісній спеціалізованій підготовці фахівців не для туристичної діяльності загалом, а для безпосередніх видів роботи в туризмі (управління, готельна справа, санаторно-курортна справа, робота туристичного підприємства, планування туризму та ін.) [3].

Впровадження поліпрофільної туристичної освіти є актуальним питанням для української туристичної освіти, що потребує системного відображення поліпрофільної специфіки підготовки кадрів у галузевому стандарті та більш чіткого визначення різних професій туристичного

спрямування, зокрема в класифікаторі спеціальностей. Розробка кваліфікаційних вимог до професій і посад туристичної сфери допоможе створити систему сертифікації персоналу (кваліфікаційних і професійних компетенцій), яка існує у світовій практиці. Така система може бути застосована для випускників усіх рівнів професійної туристичної освіти.

У зв'язку з усе більшою глобалізацією і транснаціоналізацією туристичного бізнесу, відбувається формування міжнародних команд з організації туристичних послуг, зокрема, наприклад, для перевезення та розміщення туристів. У зв'язку з цим сьогодні затребуваний новий спеціаліст сфери туризму, який був би спроможний витримувати значну конкуренцію на ринку праці, спираючись на кращий світовий досвід в організації туристичної діяльності та в обслуговуванні туристів. Тому, на думку Нікітіної О., сучасна міжнародна модель конкурентоспроможного спеціаліста для сфери туризму значною мірою повинна складатися з формування професійної компетенції, що базуються на практичному досвіді і роботі в зарубіжних компаніях [4]. Вчена наголошує, що модель спеціаліста сфери туризму повинна включати психологічні і психомоторні компоненти, міждисциплінарні знання з предметів туристського змісту та здатність застосовувати їх на практиці, професійні уміння і навички, володіння сучасними комп'ютерними технологіями, знання кількох іноземних мов. Побудова галузевого стандарту підготовки бакалаврів у вищих навчальних закладах (ВНЗ) України на основі компетентнісного підходу з урахуванням світових вимог до професійних компетенцій спеціаліста у сфері туризму, сприятиме поглибленню міжнародної інтеграції в туристичній освітній системі [6]. При цьому в якості засобу діагностики рівня професійної підготовки бакалаврів з туризму у майбутньому доцільно обрати стандартний для усіх країн світу іспит у вигляді кваліфікованого туристичного тесту. Основна мета цього тесту – перевірка здібності студентів до діяльності у сфері туризму. Це сприятиме більш гармонійному і безпроблемному продовженню навчання бакалаврів з туризму на магістерських програмах у ВНЗ інших країн, отриманню нових додаткових спеціалізацій, системному поглибленню професійних знань та умінь.

На сучасному етапі спеціалісти туристичної галузі повинні вміти не тільки залучити клієнтів, а й якісно їх обслужити [1]. Ці вміння поряд з транспортним, готельним, ресторанним обслуговуванням, включають ще й вміння надавати різноманітні додаткові послуги: з організації дозвілля туристів та отримання позитивних емоцій, їхнього оздоровлення, ознайомлення з культурою і традиціями відвідуваних місць і країн, надання юридичної та психологічної підтримки тощо. Сформувані такі вміння у студентів – майбутніх спеціалістів з туризму неможливо в навчальній аудиторії. Провідна роль у цьому питанні відводиться практикам. Саме практичний бік світової, зокрема, європейської

підготовки спеціалістів для сфери туризму, є сильним аргументом якісної освіти у цьому професійному сегменті.

Більшість країн світу розв'язують проблему практичної підготовки студентів шляхом інтенсивного їх залучення до обслуговування різноманітних міжнародних заходів (у так званих групах «staff of») як у своїх країнах, так й за кордоном, стимулюють їхню участь у волонтерському русі, активізуючи таким чином навчальні практики. Прикладів такої роботи зі студентами є багато. Зупинимось на аналізі одного з них. Під час проведення цьогорічної міжнародної олімпіади з наук про Землю «IESO-2011», що відбувалася в італійському місті Модена з 5 по 14 вересня, студенти 1-2 курсів вищих навчальних закладів туристичного профілю з п'яти країн - Італії, Китаю, Румунії, Кореї, Росії, брали участь в олімпіаді в якості обслуговуючого персоналу - «staff of». Залучалася молодь до цієї роботи на волонтерських засадах. Студенти були організаторами і гідями своїх груп туристів – учнів з різних країн та їхніх керівників. Позитивних моментів у такій роботі є дуже багато. Це й удосконалення комунікативних та пізнавально-культурних компетенцій, розвиток управлінських умінь, навичок ведення екскурсій. Спілкування із специфічними туристами сприяло формуванню у студентів професійної відповідальності та значущості виконуваних ними обов'язків.

Напередодні проведення в Україні чемпіонату Європи з футболу «Євро-2012» практичний інтерес має аналіз досвіду країн світу (США, Італії, Китаю) – організаторів у різні часи Олімпійських ігор, які для обслуговування учасників ігор і численних туристів використовували працю волонтерів. Показовим у цьому відношенні є залучення понад 100 тис. волонтерів для проведення Олімпіади-2008 у Китаї. Сфера діяльності волонтерів включала: інформаційні центри, об'єкти харчування та проживання спортсменів і гостей, обслуговування усіх спортивних об'єктів, екскурсійні й перекладацькі послуги, участь в культурних програмах. Значна увага приділялася підготовці волонтерів до такої роботи. Як правило, цим займалися профільні навчальні заклади, зокрема, туристичні та філологічні. З цією метою були розроблені збірники вимог до виконання обов'язків волонтерів, інструкції щодо зустрічі учасників змагань і гостей в аеропортах, їх супроводження, проведення екскурсій, надання спортивної та пізнавальної інформації. Викладачами освітніх закладів за участю туристичних фірм був проведений цілий комплекс тематичних тренінгів. Така робота була оцінена дуже високо, а цей досвід є надзвичайно корисним для України у частині залучення студентів до волонтерської роботи під час проведення Євро-2012 та організації їхньої діяльності, яка має практичне спрямування у підготовці до професійної роботи.

Значну увагу приділяють вищі навчальні заклади туристичного профілю поєднанню теоретичної і практичної підготовки, організації професійних (виробничих) практик і стажування (переддипломних

практик) студентів старших курсів, зокрема за кордоном. В дослідженнях Злоказової Н. проаналізований світовий досвід у сфері підготовки кадрів для сфери туризму і сервісу, який спирається на три основні системи: німецьку, англійську, французьку [2]. Так, німецька система освіти за три роки дає молодим спеціалістам значну базу навичок. Потім молодий фахівець протягом двох років працює на підприємстві з метою ознайомлення з іншими методами роботи. Після цього він упродовж двох років відвідує школу готельного чи туристичного бізнесу для удосконалення професійних умінь та опанування такими дисциплінами як бухгалтерський облік, контроль, робота з кадрами. Така система освіти дозволяє сформувати практиків з чіткою практичною орієнтацією. Англійська система бакалаврської освіти базується переважно на аудиторне навчання. Професійна підготовка починається з більш високого рівня (Politechnics) і залишається майже виключно теоретичною. Стажування виступає як додатковий блок в професійній туристичній освіті. Така освіта більшою мірою орієнтується на позиції контролю, організації та управління, ніж на операційно-виробничі посади. Французька система із самого початку навчання студентів у вищих навчальних закладах поєднує теоретичну і практичну підготовку як з метою підготовки спеціалістів більш низького кваліфікаційного рівня, так і для підготовки кадрів середньої та вищої ланки.

Описані системи повністю чи окремі їх елементи можуть бути успішно використані й в Україні, що є особливо актуальним у зв'язку з формуванням загальноєвропейського освітнього простору. Нині професійні практики відповідно до українського галузевого стандарту підготовки кадрів для туризму є не тільки обов'язковим компонентом якісної освіти в туристичній професії, а й об'єктом пильної уваги щодо їх організації як з боку профільного міністерства, так і з боку адміністрацій та випускових кафедр вищих навчальних закладів. Останні проводять системну роботу щодо пошуку серед європейських ВНЗ та туристичних фірм *надійних партнерів* для організації виробничих практик та стажувань студентів. Окремими вищими навчальними закладами країни накопичений позитивний досвід проведення практик за кордоном, в сусідніх чи навіть більш віддалених від України державах Європи та Азії: у Польщі, Угорщині, Словаччині, Італії, Німеччині, Туреччині [5]. Це, на нашу думку, є найбільш вагомими досягненнями в організації практичної підготовки студентів за останні роки. Проте, більш ретельний аналіз досвіду організації закордонних практик ВНЗ України виявив й окремі проблеми. Так, часто такі практики носять формальний характер, спрямовані тільки на організацію екскурсій та ознайомлення з культурою і традиціями відвідуваних країн, відвідування рекреаційних територій для задоволення власних потреб. Причиною цього, з одного боку, є не завжди продуктивні зв'язки між вишами-партнерами з різних країн та вишами і туристичними підприємствами, а, з іншого, недостатній рівень підготовки

наших студентів для роботи в іноземних готельних, ресторанних чи туристичних компаніях, їх непевненість у своїх силах. Часто студентам бракує навичок інтеркультурного спілкування і соціокультурної толерантності. Як показує досвід окремих ВНЗ європейських країн (у тому числі й Росії), розв'язанню цих проблем слугує створення при випускових кафедрах Центрів додаткової професійної освіти [4]. У таких Центрах студентам пропонується опанувати спеціальними програми підготовки барменів, офіціантів, екскурсоловів, аніматорів, гідів-перекладачів, інструкторів із спортивного туризму тощо, які враховують особливості організації цих видів діяльності у сусідніх та більш віддалених країнах. Отримання «додаткових професій» робить студентів більш впевненими під час проходження закордонних практик і стажувань, сприяють інтернаціоналізації професійного навчання. Зауважимо, що можливість отримання різноманітних спеціалізацій у подібних Центрах залежить від багатьох чинників і лежить у площині, перш за все, додаткових матеріальних затрат. Проте, усе більша кількість студентів, що беруть участь у цих програмах, є їх відповіддю на розуміння необхідності інтеграції у світовий освітній простір [4].

До роботи в Центрах варто залучати практиків – провідних менеджерів та керівників туристичних фірм і не тільки українських, а й зарубіжних. Такий підхід до організації роботи Центрів сприятиме зменшенню протиріч між інтересами турпідприємств та українськими школами вищої освіти, допоможе розв'язати проблеми незадоволення роботодавців випускниками ВНЗ щодо невідповідності їхніх професійних компетенцій запитам галузі.

Союзи учених і практиків в області туризму необхідно більш продуктивно використовувати й для організації закордонних практик студентів. Зацікавлена участь представників галузі і туристичних фірм в організації практик за кордоном сприятиме більш професійному підбору баз практик. Крім того, професіонали-практики можуть допомогти випусковим кафедрам у проведенні із студентами установчих семінарів, тренінгів і майстер-класи щодо специфіки роботи за кордоном. Таке співробітництво сприятиме не тільки зміцненню науки і практики, а й всебічному поглибленню міжнародних зв'язків у системі вищій навчальний заклад-туристична фірма.

Необхідність поглиблення міжнародної інтеграції щодо практичної підготовки студентів підтверджена й результатами проведення закордонних практик. Одним з основних позитивних наслідків такої практики є удосконалення професійних знань та компетенцій, накопичення досвіду спілкування, розвиток організаторських і соціокультурних здібностей. Позитивним результатом проходження практики за кордоном є також отримання кожним студентом від керівника практики приймаючої сторони персональної характеристики. Оцінка якості проходження практики за міжнародними стандартами проводиться з таких основних

позицій як: знання роботи департаменту, знання англійської мови, мови країни перебування або другої іноземної мови, здатність до навчання, та покращення професійних навичок, надійність, почуття відповідальності, комунікабельність і співробітництво, відношення з керівником підприємства та колегами, толерантність, використання ініціативи. При цьому в міжнародній практиці прийняті наступні персональні характеристики: відмінні, стандартні, задовільні, негативні. Найвища оцінка професійних навичок і здатностей застосовується зазвичай до стажерів. Це - видача міжнародного сертифікату, що має таке ж значення, як і лист-рекомендація від роботодавця й дуже високо цінується на міжнародному ринку праці у сфері туризму та готельного менеджменту.

Для інтенсифікації міжнародного співробітництва між Україною та іншими країнами щодо підготовки туристичних кадрів варто використовувати можливості наукових конференцій, симпозіумів, семінарів. Аналіз проведення міжнародних студентських конференцій свідчить про у цілому позитивну тенденцію щодо зростання кількості наших студентів в конференціях Росії, Польщі, Білорусії, та іноземних студентів з цих самих країн у нас. Зазвичай більшість представників іноземної молоді на конференціях в українських ВНЗ – це представники колишніх республік СРСР. Для розширення географії наукового співробітництва між студентами вишів туристичного профілю необхідно залучати вузівську молодь до спільних наукових і прикладних туристичних проектів. Найбільш оригінальні і результативні дослідження друкувати у визнаних виданнях, на сторінках профільних часописів. А в якості заохочення до такої роботи пропонувати, у тому числі, й закордонні практики.

Висновки. Впровадження в Україні зазначених шляхів поглиблення міжнародного співробітництва в системі підготовки кадрів для сфери туризму сприятимуть підвищенню якості туристичної освіти, удосконаленню галузевих стандартів та їх узгодженню з міжнародними стандартами, інтеграції українських студентів і молодих спеціалістів у світовий освітній простір.

1. Гринько С.А. Рынок подготовки туристских кадров: реалии и перспективы развития. /С.А. Гринько// Психолого-педагогічні, соціалогічні та філософські аспекти ФКІС. Nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Snsy/2006-10/06gsarpr.pdf

2. Злоказова Н.Е. Международный опыт подготовки кадров сферы туризма и сервиса в решении задач кадрового обеспечения Олимпиады «Сочи-2014». /Н.Е. Злоказова //Подготовка кадров для Олимпиады: проблемы и перспективы. – Материалы 1-й Международной научно-практической конференции. - РИО СГУТиКД, 2008. – С.112-116.

3. Кульчицька О. Шляхи удосконалення якості підготовки кадрів українських фахівців туристичного профілю на прикладі польських навчальних закладів. /О. Кульчицька // Тенденції, проблеми і перспективи розвитку національного ринку туристичних послуг: регіональний аспект. –Матеріали всеукраїнської наук. конф. – К.: НАУ, 2010. – С.296-301.

4. Никитина Е.А. Региональные проблемы развития туризма и международная интеграция при подготовке кадров. /Е.А. Никитина // Современные проблемы науки и образования. – М.: 2006. – №4 – С.70-73.

5. Нохріна Л.А., Кравець О.М. Фундаментальна професійна освіта як чинник сталого розвитку туризму в Україні /Л.А. Нохріна, О.М. Кравець //Вісник Льв. Ін-ту економіки і туризму. – Львів: ЛІЕТ, 2006. - №1. – С.214-216..
6. Уварова Г.Ш.. Шляхи модернізації підготовки кадрів для сфери туризму /Г.Ш. Уварова // Тенденції, проблеми і перспективи розвитку національного ринку туристичних послуг: регіональний аспект. – Матеріали всеукраїнської наук. конф. – К.: НАУ, 2010. – С.289-295.
7. Юріна Н.А. Розробка змісту національно-регіонального компоненту державного освітнього стандарту вищої професійної освіти туризму / Н.А. Юріна //Психолого-педагогічні проблеми удосконалення професійної підготовки фахівців сфери туризму і умовах непевної освіти: Наукові записки КІТЕП. – К.: НПЦ Перспектива, 2001. – С. 37-41.
8. World Tourism Organization [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.world-tourism.org.